

Медична освіта: історія і сучасність

ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ВИКЛАДАЧІВ ХАРКІВСЬКОГО
УНІВЕРСИТЕТУ – ФУНДАТОРІВ МЕДИЧНОЇ ТА ФАРМАЦЕВТИЧНОЇ
ОСВІТИ В УКРАЇНІ (друга пол. ХІХ – поч. ХХ ст.)

Лутаєва Т. В., канд. пед. н., доц.

Національний фармацевтичний університет

Підготовка освіченого, творчого фахівця галузі медицини та фармації, зорієнтованого на особистий та професійний саморозвиток, передбачає звернення до педагогічної спадщини вітчизняних освітян, орієнтує на вивчення й аналіз науково-педагогічної діяльності фундаторів медичної та фармацевтичної освіти в Україні.

Ряд видань довідкового та науково-пізнавального характеру містить інформацію про розвиток медицини, фармації та видатних учених-медиків (фармацевтів), які створювали та розвивали освітні й наукові традиції у вищих навчальних закладах м. Харкова. Нашу увагу привернули дослідження І. Скворцова та Д. Багалія [1], Ж. Перцевої [2], П. Петрюк [3], ґрунтовне видання, присвячене історії ХНУ імені В. Н. Каразіна [4].

Мета даних матеріалів – охарактеризувати основні складові педагогічної діяльності викладачів медичного факультету Харківського університету другої половини ХІХ – поч. ХХ ст.

Вивчення та аналіз історико-педагогічних джерел та наукової літератури дозволяє свідчити, що з 60-х років ХІХ ст. значне місце в навчальному процесі медичного факультету Харківського університету посідали як лекційні, так і практичні та лабораторні заняття. Важливою складовою педагогічної діяльності викладачів медичного факультету була підготовка навчальних курсів, вибір засобів наочності та участь у підготовці навчальної літератури, а також організаційне забезпечення позааудиторної практики студентів.

У звіті медичного факультету Харківського університету за 1912 р. міститься інформація про те, що викладачі кафедри нормальної анатомії

підготували й видали короткі вказівки до практичних занять, які студенти мали можливість придбати всього за 5 копійок [5, с. 19]. Викладачі медичного факультету використовували прилади й препарати лабораторій, у тому числі фармацевтичної, для демонстрації дослідів на лекціях, сприяли поповненню майна лабораторії [6].

Представники професорсько-викладацького складу медичного факультету Харківського університету висвітлювали характерні риси педагогічної діяльності своїх колег. Відомо, що професор І. Оболенський залишив свідчення щодо викладацької діяльності професора І. Зарубіна й писав, що лекції Івана Кіндратовича відрізнялися ясністю й точністю викладу, наочністю й образністю картин хворобливих процесів [2].

Викладачі та співробітники медичного факультету приймали участь у пошуку та впровадженні нових педагогічних форм та методів навчання студентів. Так, у 1909 р. під керівництвом ординатора клініки зору А. Поспеловського відбулася студентська екскурсія (для 80 осіб) до Москви та Петербургу з метою огляду клінік [7]. У червні та серпні 1912 р. викладач кафедри нормальної анатомії А. Зоммер здійснив у супроводі двох студентів антропологічну екскурсію на Кавказ. Екскурсанти привезли до університету більш ніж 100 черепів для проведення антропологічних досліджень [5, с. 20].

Фундатори медичної та фармацевтичної освіти в Харківському університеті цікавилися проблемами виховання молоді, реформування системи освіти, організацією гімназичної освіти. На початку ХХ ст. у роботі Комісії щодо реформування вищих навчальних закладів приймали участь в якості депутатів від Харківського університету представники медичного факультету, заслужений професор Л. Гіршман та ординарний професор В. Данилевський.

Нами були знайдені архівні документи, які свідчать, що В. Данилевський працював у Харківській першій чоловічій гімназії й написав у 1901 р. критичні замітки про стан шкільної справи в Російській імперії [8]. Професор кафедри психіатрії медичного факультету Харківського університету П. Ковалевський приділяв серйозну увагу питанням російського національного виховання [9].

Складовою педагогічної діяльності професорсько-викладацького складу медичного факультету Харківського університету була робота в випробувальних комісіях при університетах Російської імперії. В. Данилевський неодноразово призначався головою медичної випробувальної комісії при Томському університеті [10].

Науковці медичного факультету Харківського університету приймали участь у роботі наукових товариств, сприяли виданню наукових часописів. Відомо, що організатором і редактором першого російського психіатричного журналу «Архив психиатрии, нейрологии и судебной психопатологии» був П. Ковалевський. Крім того він сприяв виданню таких часописів: «Журнал медицины и гигиены», «Русский медицинский вестник», «Вестник идиотии и эпилепсии», «Вестник душевных болезней», а також протягом майже 15 років був співредактором часопису з психіатрії, що видавався в Німеччині [3].

Університетським Статутом 1884 р. була сформована система наукової атестації. Одним з шляхів її вдосконалення розглядалися закордонні стажування молодих учених. Професорськими стипендіатами Харківського університету, які стажувалися за кордоном, були І. Зарубін, В. Данилевський, М. Валяшко та інші [1; 2; 12].

Ряд харківських учених-медиків (фармацевтів) відвідували численні конгреси й з'їзди, всесвітні виставки, що сприяло формуванню міждисциплінарного поля наукових інтересів [1; 4].

Вважаємо, що основними складовими науково-педагогічної діяльності фундаторів медичної та фармацевтичної освіти в Харківському імператорського університеті були: підготовка навчальних курсів, участь у підготовці навчальної літератури, проведення лекцій, лабораторних, практичних та інших видів занять зі студентами; керівництво науковою роботою студентів; пошук і розроблення нових педагогічних форм та методів навчання; пошук джерел фінансування та організація й виконання наукових досліджень; підготовка науково-популярних та інших матеріалів з метою громадсько-просвітницької діяльності; реалізація виховних функцій у процесі

групової та індивідуальної роботи зі студентами; неперервний особистісний і професійний розвиток.

Література

1. Медицинский факультет Харьковского университета за первые 100 лет его существования (1805-1905) / Под. ред. проф. И. П. Скворцова и Д. И. Багалея. – Харьков : Изд-во университета, 1905-1906. – 471 с.
2. Перцева Ж. Н. Роль медицинской профессуры Харьковского университета в создании и деятельности Харьковского медицинского общества / Ж. Н. Перцева [Электронный ресурс] // Режим доступа : <http://repo.knmu.edu.ua/handle/123456789/537>
3. Петрюк П. Т. Павел Иванович Ковалевский – известный отечественный психиатр / П. Т. Петрюк [Электронный ресурс] // Режим доступа : <http://www.psychiatry.ua/books/saburka/paper027.htm>
4. Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна за 200 років / В.С. Бакіров, В.М. Духопельников, Б.П. Зайцев та ін. – Х. : Фоліо, 2004. – 750 с.
5. Історичні корені НФаУ [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://nfau.in.ua>
6. Отчет о состоянии и деятельности Императорского Харьковского университета за 1912 г. // Записки Харьковского университета. – 1913. – Кн. 2. – С. 1-42.
7. Южный край. – 1909. – 26 ноября.
8. ДАХО. Ф. Р-5810. – Матеріали приватного архіву В. Данилевського. – Оп. 1. – Спр. 143.
9. Ковалевский П. И. Национальное воспитание и образование в России / П. И. Ковалевский. – СПб. : Тип. М. И. Акинфиева, 1910. – 95 с.
10. Отчет о состоянии и деятельности Императорского Харьковского университета за 1902 г. // Записки Харьковского университета. – 1903. – Кн. 2. – С. 1 – 21.
11. Музей історії фармації НФаУ. – Ф. 1. – Валяшко М. О. – Спр. 1.

Анкета-заявка

1. Лугасва Тетяна Василівна.
2. науковий ступінь: канд.пед.н.,
3. вчене звання: доцент,
4. місце роботи: кафедра педагогіки і психології НфаУ,
5. посада: доцент,
6. робоча адреса: 61013, м. Харків, вул. Челюскінців 3;
7. домашня адреса: 61024, м. Харків, . Труфанова 14, кв 16,
8. контактні телефони: 0936445900, 7040592,
9. e-mail: tanya_lutaeva@list.ru
10. секція: медична освіта: історія і сучасність;
11. назва доповіді: «Педагогічна діяльність викладачів Харківського університету – фундаторів медичної та фармацевтичної освіти в Україні (XIX – поч. XX ст.);
12. кількість оплачених примірників збірника: один.